

УДК 336.77

І. В. Дорошенко,

к. е. н., Докторант, КНУ ім. Т. Шевченка, МВА

В. І. Дорошенко,

канд. геогр. наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Географічного факультету, КНУ ім. Т. Шевченка

О. О. Делі,

здобувач

ЗАХОДИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ

Досліджено діяльність Національного банку України щодо подолання наслідків світової фінансової кризи в Україні. Окреслено напрями діяльності Національного банку України та інших органів влади, спрямовані на вихід з фінансової кризи. Запропоновано визначити основними завданнями монетарної політики НБУ поєднання стабілізації фінансової сфери та забезпечення достатньої пропозиції грошових ресурсів за жорсткого контролю за структурою їхнього використання.

Researched the National Bank of Ukraine and other authoritative bodies activity as to meet the world financial crisis consequences on the territory of Ukraine. Circled out the tendencies of the National Bank of Ukraine and other authoritative bodies activity, aimed to overcome the financial crisis. Proposed to define the NBU monetary policy key tasks the unification of the financial sphere stabilization and provision of necessary financial resources proposition under strict control as for its usage structure.

Ключові слова: економічна допомога, економічна ситуація, концентрація, кризові процеси, напрями, поліпшення, Національний банк України, сприятливі умови, фінансова допомога, фінансова криза.

Key words: economical aid, economic circumstances, concentration, crisis processes, tendencies, improvement, the National Bank of Ukraine, favorable conditions, financial assistance, financial crisis.

ВСТУП

Розвиток фінансової кризи в більшості розвинених країнах світу спричинив дестабілізацію важливих глобальних економічних процесів, що, в свою чергу, значною мірою зачепило й українську економіку, оскільки протягом останніх років ми досить успішно проводили інтеграцію до світового господарства.

У першу чергу від кризових явищ постраждало населення України і, як наслідок, значною мірою це відчули комерційні банки, що особливо стосується повернення коштів за виданими іпотечними кредитами. Тоді комерційні банки почали підвищувати відсотки за іпотечним кредитом в односторонньому порядку для збільшення своїх доходів. Але фактичне зниження платоспроможності населення зменшує можливість позичальників сплачувати кредити за раніше встановленими відсотками і така зміна відсоткових ставок призводить до ще більшого загострення ситуації. Таким чином, комерційні банки значно підірвали довіру населення стосовно себе.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Оскільки теперішній кризовий стан держави є наслідком глобальної економічної кризи, йому присвячено велика кількість як вітчизняних, так і зарубіжних публікацій. Серед вітчизняних можемо відзначити статті міністра фінансів України В. Пинзеника, голови ради інвесторів при Кабінеті міністрів України С. Тігіпка, і доктора економічних наук П. Гайдуцького, а також аналітичні роботи експертів, зокрема центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова та багато інших. Проте, ніхто з них не аналізував детально діяльність органів влади щодо виходу з кризи.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Провести дослідження діяльності Національного банку України, спрямовану на мінімізацію впливу світової фінансової кризи на вітчизняну економіку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Національний Банк України став першим державним органом, що почав офіційно реагувати на економічну кризу. Рейдерська атака у вересні 2008 року на Промінвестбанк та неможливість оплачувати зовнішню заборгованість банком Надра призвели до паніки серед населення. Почалося масове розривання депозитних договорів не тільки в цих банках, але й в інших, які мали відносно стабільний стан. Подібні дії почали загрожувати ліквідності всієї банківської системи України. В результаті, 11 жовтня 2008 року НБУ видав Постанову за номером 319 "Про додаткові заходи щодо діяльності банків", що викликало досить неоднозначну реакцію. Основними положеннями даної постанови є:

1. Заборона дострокового виконання банками своїх зобов'язань по договорам депозитів.
2. Заборону на відхилення між курсом купівлі та продажу готівкової іноземної валюти більш як на 5%.
3. Обмеження активних операцій банків обсягами, досягнутими кожним із них на 13 жовтня [1].

З одного боку, це підтримало фінансовий сектор і зменшило відтік капіталів, але побічною дією стало падіння рейтингу довіри до банківської системи в цілому з боку населення, про що свідчать результати дослідження, проведеного соціологічною службою Центру ім. Разумкова з 17 по 24 грудня 2008 року, щодо дій органів влади, зокрема НБУ, з подолання кризи:

1. Нічого не знаю про його (її) дії стосовно подолання кризи — 6,8%.
2. Важко відповісти — 9,6%.
3. Не впливають на кризову ситуацію — 8,2%.
4. Сприяють подоланню кризи — 7,8%.
5. Поглиблюють кризу — 67,7%.

На нашу думку, попри негативну реакцію громадськості та спроби дискредитації рішення Національного банку у ЗМІ, його дії є досить ефективними та, головне, своєчасними. Постанова НБУ № 319 від 11 жовтня 2008 року мала ряд не-

доліків, що зумовлено ситуацією в країні під час її прийняття, яка вимагала рішучих та негайних дій.

Усі подальші постанови НБУ (зокрема № 328 від 16.10.2008 р., № 351 від 04.11.2008 р. та № 384 від 13.11.2008 р.) були в основному спрямовані на усунення недоліків, допущених у попередніх.

Окрім наведених екстрених заходів, протягом періоду загострення напруження на фінансовому ринку в жовтні-листопаді Національний банк України зосередив свої зусилля у напрямі забезпечення своєчасності проведення розрахунків банками, недопущення впливу коштів з банківської системи та збалансування ситуації на валютному сегменті ринку. З цією метою НБУ використовував додаткові методи збереження ліквідності банків, зокрема:

— підтримка ліквідності за допомогою програм фінансового оздоровлення на термін до 1 року зі сплатою 15% річних у межах 90% вартості наданого банком забезпечення;

— активне підтримання ліквідності банків, оплачений статутний капітал яких становить не менше 500 млн грн., яке здійснюється на термін до 1 року за плату в розмірі 15% в сумі до 60% статутного капіталу банку.

Національний банк України допомагав комерційним банкам вчасно виконувати свої зобов'язання, у тому числі за вкладками населення, здійснюючи підтримку ліквідності через механізми рефінансування. Операції з підтримки ліквідності банків здійснювалися прозоро і з застосуванням єдиних для всіх банків правил. Загалом у жовтні-листопаді 2008 р. для підтримання ліквідності банків Національний банк надав кредитів рефінансування на загальну суму близько 74,7 млрд грн., у т.ч. кредитів овернайт — 36,9 млрд грн. [2], а вже протягом грудня було надано кредитів рефінансування на загальну суму близько 30,7 млрд грн., в т.ч. кредитів овернайт — 6,1 млрд грн. порівняно із 45,5 млрд грн. (з яких 24,3 млрд грн. кредити овернайт) у листопаді.

Усього з початку року було рефінансовано 138 банків на загальну суму 169,5 млрд грн. (91,8 млрд грн. — кредити овернайт). На 26 січня 2009 року заборгованість за кредитами рефінансування залишилась у 97 банків на суму 61 млрд грн., при цьому 38% (23,4 млрд грн.) цієї суми формують заборгованість двох державних банків, хоча їх питома вага в загальній сумі активів банківської системи складає 11% [3].

Під час чергового візиту представників МВФ було надано в цілому позитивну оцінку діям Національного банку України. Зокрема, місія відзначила, що кошти МВФ мають спрямовуватися на підтримку платіжного балансу (резервів), та визнала, що зазначені кошти використовувалися за призначенням. Було також відмічено зусилля Національного банку України, спрямовані на формування прозорої системи продажу іноземної валюти через валютні аукціони.

Проведення цих аукціонів дозволило знизити дефіцит іноземної валюти на внутрішньому ринку України, що сприяло посиленню гривні, курс якої відносно долара зміцнився з початку місяця на міжбанківському ринку на 2,1%, а на готівковому за операціями банків з продажу доларів — на 2,6% [4].

Зважаючи на активну працю НБУ, населення стало оптимістичніше оцінювати теперішню ситуацію як сприятливу для відкриття депозитів. Як показують результати регулярного дослідження ринку банківських послуг для фізичних осіб, яке здійснила компанія GfK Ukraine в другому кварталі 2009 року, банківські депозити та ощадні рахунки мають 8% населення України. При цьому 86% користувачів депозитів зберігають кошти в національній валюті, що на 9% більше ніж у першому кварталі 2009 року. 53% користувачів депозитів планують продовжити користуватися цією банківською послугою. Частка респондентів, які мають наміри оформити депозит, не зменшилася та дорівнює 5,4%. У другому кварталі 2009 року збільшилася частка респондентів, які фінансують та мають намір фінансувати покупки зі своїх власних накопичень: користування — на 7%, до 58%, наміри — на 6%, до 55%. Кредит у банку чи іншій кредитній організації для здійснення покупки планують взяти 7% респондентів [5].

Потрібно відзначити також і те, що попри активні антикризові акції НБУ, банки продовжують зазнавати збитків. Найбільші

втрати в II кварталі зафіксували Райффайзен Банк Аваль (716 млн грн.) і ПУМБ (484 млн грн.). У числі найбільших банків, що показали в квітні-червні прибуток, якнайкращі показники у Ощадбанку (314 млн грн.) і Приватбанку (65 млн грн.).

Сукупний збиток українських банків за підсумками першого півріччя склав 14,3 млрд грн. Більше половини втрат — 7,3 млрд грн. — припало на II квартал. У цілому ж за підсумками першої половини 2009 року банки втратили на 100 млн грн. більше, ніж заробили за попередні 4 роки [6].

Не зважаючи на таку ситуацію, Голова Ради Національного банку України Петро Порошенко намітив тенденцію до стабілізації ситуації у фінансово-банківській сфері. "Криза почалася з банківської системи, і на сьогоднішній день ми можемо констатувати, що стабілізація починається з банківської системи. Люди повірили в національну валюту і не вишикуються в чергу до пунктів обміну валют, і як тільки схлинув попит на валюту — гривня зміцнилася", — зазначив він [7].

ВИСНОВКИ

В умовах, що склалися, основним завданням монетарної політики НБУ мало стати поєднання стабілізації фінансової сфери та забезпечення достатньої пропозиції грошових ресурсів за жорсткого контролю за структурою їхнього використання. Потрібно було врахувати неохідне нарощення грошової пропозиції, оскільки суттєво зменшилася швидкість обороту грошей у зв'язку з економічним спадом. Перш за все, слід було запроваджувати виважені інструменти спрямування емісійних ресурсів НБУ на цілі відновлення фінансової збалансованості та економічної активності, в першу чергу — цільового рефінансування комерційних банків, а про поняття "емісія грошей" забути взагалі.

Крім цього, НБУ потрібно розробити низку заходів антикризового характеру в сфері банківського нагляду та грошово-кредитної політики. Зокрема, розширити нормативи резервування за кредитними операціями; запровадити обмеження верхньої межі ставки залучення банківськими установами на внутрішньому ринку депозитів фізичних осіб; посилити вимоги щодо прозорості корпоративного управління банками, зокрема визначення реальних власників банків та їх відповідальність за підтримання фінансової стабільності банків; запобігти достроковому погашенню зобов'язань резидентів України за кордоном.

Заходи, що вживалися Національним банком України для стабілізації ситуації, сприяли зниженню напруги на грошово-кредитному ринку, що знайшло своє відображення в поступовому уповільненні тенденцій до впливу депозитів із банківської системи, у тому числі коштів населення, збільшенні ліквідності банківської системи, стабілізації ситуації на міжбанківському кредитом ринку.

Література:

1. Постанова Правління Національного банку України від 11.10.2008 № 319 "Про додаткові заходи щодо діяльності банків".
 2. За матеріалами офіційного сайту НБУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
 3. Аналітичний звіт: Дії Національного банку України в період загострення світової фінансової кризи [Електронний ресурс] / офіційний сайт НБУ — 2009 р. Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/Analytical/Report_fin_kr.pdf
 4. Аукціони НБУ допомогли укріпити гривню? [Електронний ресурс] / Економічна правда — 31.03.2009. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/49d21348de2b5/>
 5. В українців повертається довіра до банків [Електронний ресурс] / Укрбизнес — 05.08.2009. — Режим доступу: <http://www.ukrbiznes.com/news/finance/59807.html>
 6. Серед 16 найбільших банків 11 закінчили квартал із збитками [Електронний ресурс] / Уніан — 27.07.2009. — Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/news-328291.html>
 7. Порошенко: криза почалася з банків [Електронний ресурс] / Уніан — 18.06.2009. — Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/news-321596.html>
- Стаття надійшла до редакції 28.11.2009 р.*